

հիմք չեն գտնուում, որոնք արգարացնելէն Ռեզուլտի 26-ամեայ նախնական քանակութիւնը:

«Times»-ի կարծեալ գրովանդակ միգրացիական ակտիւիզմը և ոչ թէ փաստաւոր, այլ ստակ լուրերն էրան:

Հոսմ.—Իտալական մամուլը շարունակում է խիստ գործուածքներով գտատարարները Քէյլիսի գործը, ընդգծելով միգրացիաների անսկզբութիւնը և անդինցիտ լինելը:

Պաշտօնական «Tribuna»-ն մտածանում է, որ այս գործը յարցադրանք է հիմնուող մատչելի մասաների պիտուութիւնը և ժելական ուսու մարդկանց պիտոցիանս:

Վիճնու.— Պաշտօնական «Sonn und Mon.»-ի արտագրութիւնը «P. Ca.»-ի թղթակցի խոսքերով Քէյլիսի ստակ է զերի այն յորտածի կորիկատուրան, որ լոյս տեսու երկուշաբթի օրը:

Յօդուածում ստակ է.

«Համալսարնայն պատուութիւնն սրտուրը կայանում է նրանում, որ անմահեանա լացարձակ ճշմարտութիւնները աննիսակառի կերպով հերքուում են: Քէյլիսի դէմ սկսված մեղադրանք լի է ներքին հակասութիւններով, կարգված չափազանց անշարժ կերպով: Իտալիս» մեղադրանքները սովորին նստել են առական կալուստայի ստորին մակերիտը և առական լեճիւրը»:

Պրագա.— Բացի կեղերականցի, չեխական բոլոր լրագիրները, բոլոր քաղաքագետները և գրականագետները միասեր բողոք են արտայայտում Քէյլիսի իրտուալ պատուութիւնն մէջ մեղադրուող դէմ:

Հրեական ընկերութիւնները և լրագիրները, որոնք ընդ են տեսնում գերմաններն և չեխները, խորին զորակալութիւն են յայտնում ճնշված չին քաղաքները, որ հանդէս է գալիս ոչ պաշտպանութիւն արդարութիւնն մի ուրիշ ճնշված ժողովրդի դիտարեութիւնը:

Քին.— Սերին յաղտուածքի ստակ խոսում է շէջեցարական մամուլը Քէյլիսի գործի մասին:

Բոլոր լրագիրները միասեր են այն հարցում, որ «Քէյլիսի պատուութիւնն հետ խաղալը 20-րդ դարում վայրենի է և վատ նպատակով է»:

ՅՕՐԵԼԵԱՆ

ՍՈՒՐԻ ՄԵՏՐՈՂ ԵՆ ԳՈՒՅՏՆԵՐՆԵՐԳ

Սուրբ Մեսրոպ անմահանմանքի նայն է և մեծապիս քարեքար հայոց երան հնգ պարտական մենք մեր ազգի կրօնութեամբ: Ինչ նայ ժողովրդի փակ միաբն բացեցի, ձեռք զրիւ տուեց, եղաւ նրա առակին ուսպանեց: Գարեղի ընթացքում նա նայ ազգը ապրիւրեց, դեմոզակ օրերին նրան զուգուրեց, զեղեղիկ ապգայտի յոյս ներշնչեց:

Հայոց ազգի գոյութիւնն ամբողջ պատմութեամբ բաժանում է երկու մասի. առաջինը՝ Հայկից, երկրորդը մինչև ս. Մեսրոպ, այսինքն նայ ազգի սկզբնաւորութիւն:

Բոլոր այն հիմունքները, որոնց վրա կառուցված է այն կարծեքը, թէ հրեաները պէտք ունեն մարդկային արեան՝ Երանց բարբառը պատրաստելու համար, ըստ չը դասու բաժանական պարզ ապացոյցներ, որոնք իսկական լինելին այդ նախադասարանները ճշդելու ընդգէմ հրեաների՝ այնպէս, որպէս զի կարելի լինի գրանց վրա հիմնովը՝ յայտարարել նրանց մեղաւոր այդ օրինակ յայտարարութիւնը և ուստի կանոնաւոր չը գտաւ:

Ինչ մինչև զգրելի գիւրեւ ընկերող շրջանը սկսում է ս. Մեսրոպի գիւրեւն և ստեւում է մինչև մեր օրերը: Այս երկու շրջանները մեր պատմութեան ոգին են պարտանում ամբողջապէս ս. Մեսրոպի իր գիւրեւով, որպէս իր հակայ, կանգնած է երկու շրջանները մէջ տեղը և իր անվով ընդարձակ է ամբողջ երկրորդ շրջանը:

Մինչև ս. Մեսրոպ մեր ազգը անկազմակերպ, անկառն ցեղերի ճի հաւաքարթ էր, յայտնի միայն իր ֆիլիզոսոփիայի ոգով և յարգիանակներով. գիտակցութիւն իր գոյութեան, մատուր մեծութիւն և նոյնպէս ճշմարտութիւնները որոնումներ մենք չենք նկատում առակին շրջանուր: Ժիշը է, դեռ Կրիստոսից առաջ եղել են բանաստուր գրահանութիւն նուշներ, դեռ ու առակին դարերում թաղեալ և Բաղդադիւմում առաքելները շրջեցին Հայաստան և նոր կրօնի կայծերը տարածեցին, 303 թ. ին ս. Գրիգոր Լուսաւորիչը նայ ազգը նոր կառուցարկ կեանով մկրտեց, ըստ այդ բոլորը մնաց խորթ ժողովրդին. ազգը միայն երեսնաց ընդունեց նոր դասանմանքը, շարժանքով էր ինչու: Հայ ազգը չուէնէր իր սեփական կուրը և օգտուում էր օտար նշանագրերով. ըստ գրաւեց ինչպէս և լեւոնազարդը, բաւականութիւն չէին տալիս հայոց լեզուի նշչեւները խելութեամբ արտայայտելու յունաց և ասորաց այբուբանների մէջ չը կային մի արտք ստեղծել հայկական նշչեւներին համապատասխանող Մեր երկիրը իր խոստարեղա աշխարհագրական դիրքով, լեւոնային գաղութներով և օդի տարերն ճնշված հայի իրական էր զրկ այնպիսի նշչեւները, որոնցից զուգը էին հարևանները (ը, ո, ձ, մ, ծ, ճ, զ, ը, ջ, ի, յ):

Այսպիսով մինչև ս. Մեսրոպ նայ ազգը գոյութիւն ունէր՝ առանց այդ գոյութեան գիտակցութիւնը ունենալու: և կիթ այդպէս շարունակվել էր, կիթ չը ծնվէր ս. Մեսրոպ և զգրել չը տար նայերին, նայ ազգը մինչև այս օրվան դժուար թէ համարէ. նա կը ձուլվէր հարևաններին հետ, կը կորցնէր իր սպառնալիս նախնական օրինակները: Մայց ս. Մեսրոպ խաճախեց այդ անխուստիւնին, նայի միտքը բացեց, Մ. Գրիգոր նայերին թաղանցեց, նոր դասանմանք աշխարհայայտեցեց ժողովրդականացեց, նայերին գիտակցութիւն տուեց, սովորեցրեց կուել իր սեփականի պահպանման համար, առաջ բերեց անվեներ վարդանների զեղեցալարձաւ սերունդը, որ ընդունեցի եղաւ տոկուն պայքաների, ինչպէս օրինակ 451 թ. ի զարթոյնարի և հաստիս համար մղված պատերազմը, որ ընդհատեց նայոց ամբողջ մարտիրոսութեան պատմութիւնն և պատեցեցանումս:

Երկրորդ շրջանը, որ ստեւում է ցայտօր, իբր զարգացուել պատկան է ս. Մեսրոպ Մատթոցի նուերական անուամբ և նրա գիւտով: Հայոց վաճառագու (նախնիներն Արշակունեան) թագաւորի օրով և. Սահակ Պարթևի կաթողիկոսութեան միջոցին, ինչ նայիկին պատակական պաշտօնակ, ապա յիշատ ճնշաւորական կենցաղով յայտնի ս. Մեսրոպ գտնում է նայոց տասերը Գիշը րան գիւրեւն նրա կեանքի մասին: Տարեմիջացեց պիւրեղեց էր նաւ Արշակ պէտք է ընդգծել, որ ս. Մեսրոպը Արշակի է եղել և նայ զիւղն է ճնշակմանահանարդ նային:

Ինչ մինչև զգրելի գիւրեւ ընկերող շրջանը սկսում է ս. Մեսրոպի գիւրեւն և ստեւում է մինչև մեր օրերը: Այս երկու շրջանները մեր պատմութեան ոգին են պարտանում ամբողջապէս ս. Մեսրոպի իր գիւրեւով, որպէս իր հակայ, կանգնած է երկու շրջանները մէջ տեղը և իր անվով ընդարձակ է ամբողջ երկրորդ շրջանը:

1890-ական թվականները

Յաճախ մեղադրանքներ էին առաջ կալիս լիտուալ պատմութիւններն ստիկով 90-ական թվականներին 1893 թ. Կիթիս-Սուսուրը քանակութիւնը:

Իրն բարոյիչ և շրջում է գուտաները, ծանօթանում է իրականութեան և իր լուսարար մտածողութեամբ բնութում է, որ նայ ազգի համար զրկանութիւնները էլ կարելի են լուրեւն և սեփական նշանագրերը և ս. Մեսրոպ վերջ գիւրեւն քաղաքական գործունէութեան անսկզբութիւն և տեսելի ուրբունն փորձել է անուան լուսն և զեղեւոր, շատ գիւրեւներ է անում, ըստ լրիւ այբուբանի է գտնում պատրաստի: Գանիթի ապարտուեց թերի էր ընկար աշխատանքեց լուսն ս. Մեսրոպի յորձան հայեացքը նշանում է պատի վրա գծարդման պակաս տարերը. այդպիսով նա գտնում է երկար օրնական գտնում է գիւրեւորիկային ջանքերով ս. Մեսրոպի այդ գիւրեւ վեհագոյն պատկանեցի է արժանացել մեր պատմութեան մէջ. նա գտել էր զիւրը, որ ըստ Մարց Միլլերի՝ «ամենամեծ և ամենաարանկելին է մարդկանց ստեղծարար-ժողովրդները»:

Գրեւ մինչև այժմ էլ իբր սրբութիւն է պատկանում վարդապետները. նրանք կարծում են, որ թղթի կտորը լեզու զուգը զերբով կարող է խօսել, խօսեցնել և լսել:

Հայոց զրկելի գիւրեւ եղաւ հինգերորդ դարի սկիզբները, 404, 406, 412—13 թթ. կանխներին, որոշալիս յայտնի չէ թէ երբ, զար համար է 1904 թ. ին լոյս տեսան մի բանի հրատարակութիւնները զրկելի գիւրեւ 1500-ամեակի լրնաւորում. ստիկով, իսկ վերջին տարիներին ուսումնասիրութիւնները պատեցեցին, որ ստեղծելի գիւրեւ եղել է 412—13 թթ. կանխներին, որի 1500-ամեակը լրնացաւ այս տարին Տաւրի գիւրեւցի լուսն սկիզբը մտաւոր գործունէութեան նուստեւում շրջան: Կիթ զրկելի հայոց գրաւոր գիտակցութեանը, և ամենից առաջ թաղանցեց սուր պիւրեւը: Մա անակն պատմական նշանակութիւն ունեցող մի փաստ է. մենք լրնաւոր գիտակցութեամբ կարող ենք պարծանք, որ նայերին լեզուով ս. Գրիգոր թարգմանեց են ս. Սահակ և ս. Մեսրոպ հինգերորդ դարի սկիզբներում, մինչև դեռ միւս ազգերը ունեն արժանացել այդ ըստիկին գերմաններին լեզուով՝ թարգմանում է 15-րդ դարում (Մարտին Լուիեր). Գրիգորներն լեզուով՝ նոյն զարում (Կալիլեյն). ուրեմն մեղապէց տաւր զար ուշ: չեխներն 13-րդ դարում (Սահակ-Յուսու) և պատմութեան 9-րդ դարում (Կիրիլ և Միքիլայի): Միայն թարգմանութիւնները չեն լրնում զրկելի գոյութեան առակին դարում. ծնւում են ինքնուրուին գոյութեան Հինգերորդ դարը մեր մտածնասիրութեան պատմութեան մէջ կուլում է ուղէ դար, երբ ապրել են Սեղիկ Սեանչիլին, Կորեւն, Սեղիւն, Ագաթանգեղոսը, Մովսէս Սորենացի քերթողահայրը և այլն:

Հինգերորդ դարեց սկսած մեսրոպեան գրերն են նայ ազգին ապրեցնողը Գիւրեւ, որ դեռ սուրբ Մեսրոպի կենդանութեան օրոք՝ 428 թ. ին վերջապէս Արշակունեաց թագաւորութիւնը. Հայաստանը երկիրը ինչ նարեան պիտութիւններին, բաժանաբաժան եղաւ, արեւն սեւերածի դարեր կանու ոչ պայցին, թագաւորներ ճատակացին և զանի խորտակվեցին: 36 միլիովի չափ ազգաբնակչութեանը սպաւուելու չափ ջնջվեց, երկիրը քարացաւ բարբարոսներ ձիերի մարգակների տակ, ըստ խաւարի և գուրու մի մէջ անգամ չը մարեցին կենդանութեան կայծերը, չէին ջնջվում մեսրոպեան տասերը մուլ անկեաններում, միայն զրկելի տակից կրակի է յանկարծ առկայում, զըստ ընդ է բացվում, մարդիկ դիշեր ու ցեղիկ զիւրը են կարգում, ս. Մեսրոպի գրերն են զրում: Միշտ այդ գրերն է եղել նայ ազգի անկալ, ինքնուրուին և յատուկ պատկանում:

Մեր 1500 տարի է, ինչ նայ ազգը ս. Մեսրոպով է շնչում:

Մեսրոպեան գիւրեւ իր նշանակութիւնը սակի մեծացրեց, երբ Յովնանին Գուտաները իր պատկանական մամուլը գտաւ 1448 թ. ին Գերմանացի հասարակ արհեստաւորը իր գիւրեւով ամբողջ մարդկութեան բարբառը կոչվեց. նա նպատակ է նայ մաթի զարգացումը 1512 թ. ին վերնորում, ապա, Անտոնիանը, Մարգէլ, Հոսմ, Կ. Պոլիս և այլ քաղաքներում հիմնվում են նայկական տպարանները Մեսրոպեան գիւրեւ հապարատու և միլիտարու օրինակներով տարածվում է ժողովրդի լայն խաւերում. մասնակց են դառնում զգրելու ընթացքաներներին. ամբանում է նայի մտքը, գիւրեւնում է ձեռագրերի արտադրմանը և զիւրկական մասը արշաւանները:

Առաջին նայկական տպարանները հիմնը Մարտին Ամատեղում քաղաքները. և ապա գլխաւոր պատմաւոր, որ իր ներկայութեամբ անտես է անում միւս մանր և նուազ նշանակալից պատմաւորները—գա շայտատանը քաղաքական գրութիւնն էր, երբքը քաղաքացի պիւսակը: Նոր խոսած թափանցելը զպատմացած ամալացրել էին Հայաստանը, ուր չը կար կանգնել աննստարական ապստամբութիւն Պարց և որ մի կալուստական նորաստեղծութիւն, որպիսին էր տպարարութիւնը, կարտ էր երկար լարված հանար աշխատանքի և այդ չէր կարող Հայաստանում զարգանալ ուր չը կար կանգնել աննստարական ապստամբութիւնը. եւ նայ ուսումնասիր գտնում է հնուտ, կենսական և այլ քաղաքներում նայ լուսնակն վաճարականները օգնութեամբ նայկական տպարաններին, տպաւորած հասարակները յարեցեց ռազմական Ապստեղ և չին չէին նայկական տպարաններ կազմակերպողներին անունները, որոնք ծածկվել են համեստեան կան վարպետի ետև. գլխաւորը անուաները չեն աննստարութիւններին էականը նրանց թողած գործին է, որի 400-ամեակը այժմ տուվում է:

Սերին միացել են երկու մեծ յօրեկաններ. մեսրոպեան տասերը գիւրեւ 1500-ամեակը և նայ զրկելի պատկանութեան 400-ամեակը: Մեղադրական յօրեկանները. անցեալի ցածազին վերելման միջոցին մենք հեռուստան նայանցով ազգի կանցեցեց ամբողջ անցեալը. նորերովներին կը ծանօթացնեց հին դէմերին, կը շարեցը մեր ոչքերը, ի յոյց կենցեղը մեր հեռուստար յարեցեցին, կը համարեցը մեր ազգային ամբողջութեան կենսունակութեանը և զարիք մասին կը խորհեցը, ապապայի գուրեւստարում կարցեցը:

Ներքէ ինչը է, որ ապագան հիւսվում է անցեալի և ներկայի գուտարութից, ապա մենք պիտք է 1500 տարով անցեալը ուսումնասիրելը, ներկան ըմբռնելը և ապագայի ստեղծմանը նախարձակ զիւրեւցը: Այս գործունէութեան ամբողջ շրջանում մեզ օգնութեան են զարու սուրբ Մեսրոպ և Գուտաները. նրանք և զիւրկարելու են մեր գործողութիւնները Սերին ս. Մեսրոպ և Գուտաները: Նայերին զարգացման զըստար ազգակերներն են եղել և կը լինեն ապագայում:

Սերին երկարապիտութեամբ յաւերթ յիշատակ երգեց այդ երկու համեստներին:

Գ. Տէր-Ռուբինյան